

Stanisław Ostaficzuk 1935–2021

Profesor Stanisław Ostaficzuk (ryc. 1) zainicjował rozwój nowoczesnej fotogeologii, a także innowacyjnej kartografii geologicznej i geosynoptycznej. Był prekursorem poszukiwania, interpretacji oraz syntetycznej wizualizacji geologicznych przyczyn i skutków rządzących współczesną geodynamiką środowiska w konfrontacji człowieka z przyrodą.

Urodził się 11.10.1935 r. w Brzezówce (dzisiejsza Ukraina). Jego ojciec pracował tam w przemyśle naftowym. Wczesne dzieciństwo spędził we Lwowie, w rodzinnym domu babki, do którego matka przeniosła się po wybuchu wojny w 1939 r. i powołaniu ojca do wojska. Powojenna zmiana granic państwowych po 1945 r. wymusiła ewakuację do Polski. Rodzina Stanisława znalazła tymczasowe schronienie w historycznej gorlickiej wsi Moszczenica, założonej w 1348 r., gdzie zamieszkała w letniskowym, górskim domku krakowskich przyjaciół. Tam Stanisław Ostaficzuk rozpoczął naukę podstawową. W 1946 r. matka Stanisława w poszukiwaniu stabilizacji i środków utrzymania przeniosła się wraz z nim do Cieplic na Ziemię Odzyskane.

Od 1946 r. do matury w 1953 r. Stanisław Ostaficzuk uczęszczał do szkoły ze statusem licealnym w Cieplicach (dzisiaj im. Cypriana Norwida). Nauczali w niej głównie emigranci z Kresów, przedwojenni profesorowie uniwersytetów we Lwowie oraz Wilnie. Ukształtowane przez nich postawy moralne i zasoby wiedzy uczniów sprawiły, że prawie wszyscy absolwenci tej pierwszej powojennej generacji zachowali niezależność myśli i szeroko rozumiane ambicje twórcze. Niespotykana więź ze szkołą i Cieplicami gromadziła ich co roku na zjazdach szkolnych, dopóki epidemia Covid nie przerwała ciągłości spotkań.

Niepowtarzalny klimat kulturalny ówczesnego kurortu, jakim były Cieplice (obecnie włączone do Jeleniej Góry), oraz szkoły ukształtował osobowość i zainteresowania przyszłego profesora. Znakomicie zachowane uzdrowisko poniemieckie, zaludnione po wojnie przez lwowską i wileńską inteligencję, utrzymywało jej tradycje, było swoistą oazą kultury, swobody artystycznej i rozwoju światłych umysłów. Reszty dopełniał krajobraz Karkonoszy, dostępny na wyciągnięcie ręki, bezpośredni kontakt z przyrodą, możliwość zimowych i letnich sportów górskich (ryc. 2). Nie dziwi zatem, że przyszły profesor Stanisław Ostaficzuk studia geologiczne podjął z wyboru, potrafił szukać niekonwencjonalnych dróg badawczych oraz zachowywać indywidualność poglądów. Tężył do geologicznej pracy terenowej, która sprawdziła się później m.in. w noszeniu ciężkiego sprzętu pomiarowego podczas prac kartograficznych w Tatrach, na pustyni libijskiej czy w rejonie jeziora Czad w Nigerii, nabrał po maturze, gdy podjął fizyczną pracę zaopatrzeniowca górskiego schroniska *Pod Łabskim Szczytem* w Karkonoszach (istniejącego do dzisiaj) i codziennie wnosił do niego ekwipunek.

Studia geologiczne (wówczas sześcioletnie) rozpoczął w 1954 r. na Wydziale Geologii Uniwersytetu Warszaw-

Ryc. 1. Stanisław Ostaficzuk z ulubionym psem Szukranem w Piaskach na Mierzei Wiślanej (2019). Fot. J. Pinińska

skiego. Tytuł magistra otrzymał w 1960 r. po przedłożeniu pracy *Zdjęcie geologiczne arkusza Krokowo*.

Bezpośrednio po studiach zatrudnił się na macierzystym wydziale i rozpoczął wieloletnią karierę jako pracownik naukowy i dydaktyk. Kontynuował badania w dziedzinie kartografii geologicznej, zapoczątkowane już na etapie magisterium, specjalizując się w zastosowaniu metod fotogrametrycznych w geologicznych badaniach terenowych. Tytuł doktora otrzymał w 1967 r., prezentując pracę *Analiza przydatności metod fotogrametrycznych (naziemnych) w badaniach osuwisk na przykładzie osuwiska w Tresnej*, wykonaną pod kierownictwem prof. Kazimierza Guzika. Był prekursorem zastosowania fotogeologii w polskiej geologii, czego podsumowaniem był wydany w 1978 r. podręcznik akademicki *Fotogeologia, fotointerpretacja i fotogrametria*. Wprowadził do kartografii geologicznej oryginalny sposób analizy powierzchni i badania młodych ruchów tektonicznych terenu poprzez metodę zagęszczonych poziomic (1975), która umożliwiała wykrywanie struktur nieciągłych w podłożu (lineamentów) oraz stref dużych gradientów na krawędziach form powierzchniowych (polodowcowych lub osuwiskowych). Uzyskiwano w ten sposób pioniersko efekty zbliżone do obserwowanych na wysokościowych modelach powierzchni wprowadzonych

ponad 20 lat później, konstruowanych na podstawie danych cyfrowych.

Stanisław Ostaficzuk jest autorem jednej z pierwszych w polskim piśmiennictwie geologicznym publikacji prezentującej zalety cyfrowych modeli geologicznych. W 1979 r. otrzymał stopień doktora habilitowanego na Wydziale Geologii Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie rozprawy *Lineamenty jako odwzorowanie zjawisk tektonicznych na tle wybranych przykładów z Polski*. Jako uznany kartograf prowadził badania terenowe w Libii i Peru. W latach 1982–1987 był wykładowcą na Federalnym Uniwersytecie w Maiduguri (Nigeria). Zebrane wówczas obserwacje, nie tylko geologiczne, ale też środowiskowe i kulturalne, zawarł w wydanej w 1996 r. książce *Geocology of the Nigerian part of the Lake Chad Basin*. Przywiózł też do Polski kilka fragmentów meteorytu *Gujba*, który spadł w północno-wschodniej Nigerii w 1984 r. Po specjalistycznych badaniach, przeprowadzonych przez prof. Łukasza Karwowskiego, największy fragment meteorytu przekazał do Muzeum Ziemi PAN w Warszawie. Na podstawie materiałów terenowych i archiwalnych, zebranych przez polskie ekspedycje polarne, opracował fotogrametrycznie duże obszary Spitzbergenu.

Profesora Ostaficzuka cechowała ogromna ciekawość świata. Odbył wiele podróży (ryc. 3 i 4) – na wszystkie kontynenty poza Antarktydą. Z każdego wyjazdu przywoził bogatą dokumentację fotograficzną zjawisk geologicznych, geomorfologicznych, rozwiązań technologicznych powiązanych ze zjawiskami przyrodniczymi (np. geotermią), a następnie prezentował w licznych publikacjach. W ośmiu wydanych książkach zdecydowana większość ilustracji fotograficznych pochodziła z jego własnych zasobów.

Ryc. 4. Stanisław Ostaficzuk i Joanna Pinińska w rezerwacie martwych sekwoi, stan Waszyngton, USA (2009 r.). Fot. z archiwum rodzinnego

Ryc. 2. Stanisław Ostaficzuk na Szrenicy w 2006 r. W tle umierający las w Kar-konoszach. Fot. z archiwum rodzinnego

Ryc. 3. W 2006 r. w drodze na świętą górę Fudzi z japońskim przyjacielem Koji Moritą, specjalistą od geotermii w National Institute of Advanced Industrial Science and Technology (AIST) w Tsukubie. Fot. z archiwum rodzinnego

Po powrocie z Nigerii zatrudnił się w Instytucie Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk. Współ z profesorem Julianem Sokołowskim rozpoczął wówczas prace związane z wykorzystaniem alternatywnych źródeł energii, głównie geotermalnej. Równocześnie w 1993 r. objął stanowisko profesora nadzwyczajnego na Wydziale Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego, gdzie od 1 kwietnia 1993 r. do 2009 r. pełnił funkcję kierownika Katedry Geologii Podstawowej (ryc. 5) i równocześnie kierownika Zakładu Geologii Ogólnej (1993–2006) oraz Zakładu Geologii Poszukiwawczej i Geosynoptyki (2003–2009). Z jego inicjatywy uruchomiono na wydziale studium doktoranckie, dla którego ustalił ramowy program studiów, wykorzystując swoje długoletnie doświadczenie organizacyjne i naukowe oraz dydaktyczne, zyskane na Uniwersytecie Warszawskim i Uniwersytecie Federalnym w Nigerii. Wypromował sześciu doktorów.

Profesor Stanisław Ostaficzuk przez kilkanaście lat pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Opracowań Kartograficznych przy ministrze środowiska. Był kierownikiem, koordynatorem oraz głównym wykonawcą czterech geośrodowiskowych projektów badawczych KBN oraz dwóch międzynarodowych (ESRIN).

Jego wielką zasługą jest zainspirowanie młodych pracowników naukowych, uczniów i doktorantów do wykorzystywania w pracach geologicznych technik cyfrowych. Jako pierwszy w Polsce, wraz ze współpracownikami, opracował model 3D budowy geologicznej Polski. Równolegle kontynuował prace związane z wykorzystaniem energii geotermalnej. Dzięki jego staraniom osiągnięcia zespołu z Uniwersytetu Śląskiego w dziedzinie geotermii mają znaczenie i zasięg międzynarodowy. Był członkiem (z powszechnych wyborów) Zarządu Międzynarodowej Asocjacji Geotermalnej (IGA), przedstawicielem Centralnego i Wschodniego Europejskiego Oddziału IGA (*Eurobranch Liaison Officer*). Jest autorem i współautorem kilkunastu publikacji z tego zakresu.

Zainteresowania osuwiskami, zapoczątkowane w trakcie przygotowywania doktoratu, kontynuował, opracowując między innymi mapę osuwisk polskiej części Karpat fliszowych. Dopiero wiele lat później problem ten stał się przedmiotem uwagi władz resortowych i samorządowych. Był długoletnim członkiem i uczestnikiem dorocznych konferencji odbywanych pod auspicjami Międzynarodowej Asocjacji Osuwiskowej. W 2002 r. zorganizował *X International Conference and Fieldtrip on Landslides (ICFL) – Polish Lowlands–Carpathians–Baltic Coast (Poland) – 6–16 september 2002*, której materiały ukazały się w pracy zbiorowej *Landslides* pod redakcją Justyny Ciesielczuk i Stanisława Ostaficzuka.

W 2003 r. w Kazimierzu nad Wisłą zorganizował *NATO Advanced Research Workshop Poland 2003: Innovative Geological Cartography, NATO Science Programme, Cooperative Science & Technology Sub-Programme*. Zbiór artykułów przygotowanych przez uczestników tej konferencji został opublikowany w 2005 r. (Ostaficzuk, 2005).

W ostatnich 10 latach twórczego życia Profesor podsumował swoje bogate doświadczenie zawodowe, poparte głębokimi przemyśleniami nad rolą człowieka w konfrontacji z przyrodą i wkładem geologii w rozwój ludzkości, oraz wykazał wzajemne związki zjawisk geoprzyrodniczych, czasem zaskakujące, ale niebywale trafne.

W latach 2011–2018 opublikował sześć niezwykle interesujących książek:

- ❑ 2011 – *Współczesne problemy Eko-Geologii*;
- ❑ 2014 – *Dobra wspólne i zagrożenia*;
- ❑ 2015 – *Zrównoważony rozwój. Problemy bezpieczeństwa, trwania i rozwoju ludzkości. Część I Czas postępu i niszczenia, rozwoju myśli i technologii, komfortu egzystencji, marnotrawstwa i dewastacji*;
- ❑ 2016 – *Zrównoważony rozwój. Problemy bezpieczeństwa, trwania i rozwoju ludzkości. Część II Czas postępu i niszczenia, rozwoju myśli i technologii, komfortu egzystencji, marnotrawstwa i dewastacji*;
- ❑ 2017 – *Trendy i stany współczesne eko-geologii*;
- ❑ 2018 – *Sprzężenia zwrotne systemu Ziemia*.

W 2019 r. Profesor wydał podręcznik *Atlas i klucz interpretacyjny numerycznych obrazów rzeźby terenu Polski dla potrzeb geologii stosowanej i badań podstawowych*. Ta ostatnia pozycja dobrze charakteryzuje całe niekonwencjonalne życie zawodowe Profesora Sta-

Ryc. 5. Kierownik Katedry Geologii Podstawowej Prof. dr hab. Stanisław Ostaficzuk (na pierwszym planie z prawej) wizytuje kurs kartowania geologicznego w Podzamczu Chęcińskim w 2007 r. Fot. A. Ciesielczuk

niśława Ostaficzuka. Pomimo zaawansowanego wieku zajął się najnowocześniejszym trendem badawczym w kartografii geologicznej, jakim są wysokościowe modele terenu na podstawie danych LIDAR-owych.

Ostatnia publikacja, której współautorem był Pan Profesor, dotyczyła zlokalizowania i klasyfikacji śladów szybikowej eksploatacji rud żelaza w mezozoicznym obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich na podstawie analizy lidarowych modeli wysokościowych terenu. Ukazała się 20.12.2020 r., ale niestety, nie dane Mu było ją zobaczyć. Zmarł 2.01.2021 r. i został pochowany na Starych Powązkach w Warszawie.

Wybrane publikacje Stanisława Ostaficzuka

- OSTAFICZUK S. 1975 – Badania młodych ruchów tektonicznych metodą zageszczonych poziomic. Mat. Symp. Współczesne i neotektoniczne ruchy skorupy ziemskiej w Polsce, t. 1, Warszawa.
- OSTAFICZUK S. 1978 – Fotogeologia, fotointerpretacja i fotogrametria. Wyd. Geol., Warszawa.
- OSTAFICZUK S. 1996 – Geocology of the Nigerian part of the Lake Chad Basin. Uniw. Śląski.
- OSTAFICZUK S. (red.) 2005 – The Current Role of Geological Mapping in Geosciences. Proceedings of the NATO Advanced Research Workshop on Innovative Applications of GIS in Geological Cartography, Kazimierz Dolny, Poland, 24–26 November 2003. NATO Science Series IV: Earth and Environmental Sciences, 56.
- OSTAFICZUK S. 2011 – Współczesne problemy Eko-Geologii. Wyd. IGSMiE PAN, Kraków.
- OSTAFICZUK S. 2014 – Dobra wspólne i zagrożenia. Wyd. IGSMiE PAN, Kraków.
- OSTAFICZUK S. 2015 – Zrównoważony rozwój. Problemy bezpieczeństwa, trwania i rozwoju ludzkości. Część I Czas postępu i niszczenia, rozwoju myśli i technologii, komfortu egzystencji, marnotrawstwa i dewastacji. Wyd. IGSMiE PAN, Kraków.
- OSTAFICZUK S. 2016 – Zrównoważony rozwój. Problemy bezpieczeństwa, trwania i rozwoju ludzkości. Część II Czas postępu i niszczenia, rozwoju myśli i technologii, komfortu egzystencji, marnotrawstwa i dewastacji. Wyd. IGSMiE PAN, Kraków.
- OSTAFICZUK S. 2017 – Trendy i stany współczesne eko-geologii. Wyd. IGSMiE PAN, Kraków.
- OSTAFICZUK S. 2018 – Sprzężenia zwrotne systemu Ziemia. Wyd. IGSMiE PAN, Kraków.
- OSTAFICZUK S. 2019 – Atlas i klucz interpretacyjny numerycznych obrazów rzeźby terenu Polski dla potrzeb geologii stosowanej i badań podstawowych. Wyd. IGSMiE PAN, Kraków.

Justyna Ciesielczuk, Instytut Nauk o Ziemi US
Zygmunt Heliasz, IGSMiE PAN